

دانشگاه پیام نور

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته زبان و ادبیات فارسی

گروه علمی زبان و ادبیات فارسی

نقد و بررسی متون و شیوه‌های آموزش زبان و ادبیات فارسی

به خارجیان

زهرة حیدری

استاد راهنما

دکتر حسن بساک

استاد مشاور

دکتر محمود رمضانزاده

شهریور ماه ۱۳۹۰

دانشگاه پیام نور

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته زبان و ادبیات فارسی

گروه علمی زبان و ادبیات فارسی

نقد و بررسی متون و شیوه‌های آموزش زبان و ادبیات فارسی

به خارجیان

زهره حیدری

استاد راهنما

دکتر حسن بساک

استاد مشاور

دکتر محمود رمضانزاده

شهریورماه ۱۳۹۰

اینجانب زهره حیدری دانشجوی ورودی سال ۱۳۸۷ مقطع کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی گواهی می‌نمایم چنانچه در پایان نامه خود از فکر، ایده و نوشته دیگری بهره گرفته‌ام با نقل قول مستقیم یا غیر مستقیم منع و مأخذ آن را نیز در جای مناسب ذکر کرده‌ام، بدیهی است مسئولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد بر عهده خویش می‌دانم و جوابگوی آن خواهم بود.

دانشجو تأیید می‌نماید که مطالب مندرج در این پایان نامه نتیجه تحقیقات خودش می‌باشد و در صورت استفاده از نتایج دیگران مرجع آن را ذکر نموده است.

زهره حیدری

۱۳۹۰/۶/۲۱

اینجانب زهره حیدری دانشجوی ورودی سال ۱۳۸۸ مقطع کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی گواهی می‌نمایم چنانچه بر اساس مطالب پایان نامه خود اقدام به انتشار مقاله، کتاب، و ... نمایم ضمن مطلع نمودن استاد راهنما، با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله، کتاب، و ... و به صورت مشترک و با ذکر نام استاد راهنما مبادرت نمایم.

زهره حیدری

۱۳۹۰/۶/۲۱

کلیه حقوق مادی مترتب از نتایج مطالعات، آزمایشات و نوآوری ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه پیام نور می‌باشد.

شهریور ۱۳۹۰

قدم

اتادعم و روارم ناب آ می «د مر ن ساک»

اتادعام و روارم ناب آ می «د مر ودر ضان زاده»

و ن

«خادمان و دوداران زبان و ادبیات ر ق»

«ورای مرش زبان و ادبیات ر ق»

وزارت عموم، قات و ناوری «د مرخا تا د مرش زبان ر ق و ا ا نای»

سازمان گ و ارباطات « مرش زبان و ادبیات ر ق»

شکر و سپاس ایزد بی‌همتا را که توفیق داد گامی هر چند اندک در راه تعالی علم و دانش و گسترش زبان فارسی بردارم. بر خود لازم می‌دارم از همه آنان که به من آموختند و مرا در انجام این تحقیق راهنمایی کردند قدردانی کنم بخصوص از استاد محترم راهنما

ناب آئی و مرساک

که در تمام مدت نوشتن این تحقیق، همواره راهنمایی‌های دلسوزانه ایشان چراغ راه من بود و از دانش وافر ایشان در زبان و ادبیات فارسی بهره بردم. همچنین از استاد محترم مشاور

ناب آئی و مرر ضان زاده

کمال تشکر را دارم که با احاطه کامل خود بر مباحث زبان‌شناسی در انجام این تحقیق یاریم کردند. برای آنان از باری تعالی صحت و سلامت و موفقیت روزافزون مسألت می‌کنم.

چکیده

پژوهش حاضر به مطالعه و بررسی محتوایی سیزده کتاب آموزش زبان فارسی به خارجی‌ان می‌پردازد. بررسی و ارزشیابی متون آموزش زبان فارسی به خارجی‌ان می‌تواند گامی مؤثر در بهبود و چگونگی محتوا و تدریس این کتاب‌ها باشد و این امر در شکوفایی و رشد و گسترش زبان و ادبیات فارسی در جهان مؤثر خواهد بود.

این پژوهش برای معلمان، نویسندگان و علاقمندان به زبان فارسی کاربرد دارد و می‌تواند معلمان را در بهره‌گیری از کتاب‌ها و انتخاب کتاب مناسب یاری دهد و نویسندگان را با کم و کیف و چگونگی تدوین کتاب‌های آموزش زبان فارسی یاری دهد و علاقمندان را با این کتاب‌ها آشنا نماید.

بنابراین هدف اصلی این پژوهش بررسی متون و روش‌های آموزش زبان فارسی به خارجی‌ان و شناخت کتب و ابزار آموزشی در آموزش زبان فارسی به خارجی‌ان است. این پژوهش شامل هفت فصل است. در هر فصل ابتدا شاخص‌های مورد نظر در بررسی این متون معرفی و توضیح داده می‌شود و بر اساس آن، سیزده کتاب آموزش زبان فارسی به خارجی‌ان بررسی می‌گردد. در پایان هر فصل نتیجه آن فصل می‌آید و فصل هفتم، فصل پایانی این پژوهش را تشکیل می‌دهد که نتیجه‌گیری از شش فصل قبل را دربردارد. مهم‌ترین نتایجی که از این پژوهش می‌گیریم عبارت است از این‌که کتاب «زبان فارسی» تألیف دکتر احمد صفار مقدم، «آموزش زبان فارسی» تألیف دکتر یدالله ثمره و «دوره آموزش زبان فارسی» تألیف دکتر مهدی ضرغامیان به ترتیب از بهترین کتاب‌های آموزش زبان فارسی به خارجی‌ان شمرده می‌شود که در حال حاضر نیز این کتاب‌ها در کرسی‌های زبان فارسی در خارج از کشور تدریس می‌شود. علاوه بر این می‌توان گفت که تلفیقی از کتاب‌های فوق نیز بسته به هدف زبان‌آموزی می‌تواند یاری‌رسان معلمان و علاقمندان در زبان‌آموزی باشد.

در فصل پنجم نیز پس از بررسی روش‌های آموزش زبان فارسی به خارجی‌ان به این نتیجه می‌رسیم که روش التقاطی و روش شناختی-عادت‌ی از بهترین روش‌ها در آموزش زبان فارسی به خارجی‌ان شمرده می‌شود. در پایان پیشنهاد می‌گردد که با رفع اشکالات و نقایص این متون و نیز استفاده از رسانه‌های شنیداری، شنیداری-دیداری، رایانه‌ای و به طور کلی آموزش الکترونیکی (e-learning) در آموزش زبان فارسی به خارجی‌ان می‌تواند در آموزش زبان فارسی و بهبود روند آن تلاش و زبان‌آموزان علاقمند را یاری کرد.

کلیدواژه‌ها: آموزش زبان فارسی، نقد و بررسی، متون، شیوه‌ها، خارجی‌ان، گسترش زبان و ادبیات

فارسی

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۴	بیان مسئله و سؤال‌های اصلی تحقیق
۴	پیشینه تحقیق
۴	ضرورت انجام تحقیق
۵	هدف‌ها
۵	روش انجام تحقیق
۵	مروری بر فصول پایان‌نامه
۶	زبان فارسی
۷	عناصر اصلی زبان فارسی
۷	آموزش الکترونیکی زبان فارسی
۸	عناوین سیزده کتاب مورد مطالعه در این پژوهش
۹	مراکز آموزش زبان فارسی به خارجیان در ایران
۱۱	فصل اول: بررسی کتب آموزش زبان فارسی به خارجیان از دیدگاه گزینش محتوا
۱۲	۱. ملاک‌های گزینش محتوا
۱۲	۱-۱. هدف آموزش
۱۲	۱-۲. سطح آموزش
۱۲	۱-۳. مدت آموزش
۱۲	۲. شیوه بیان
۱۳	۲-۱. سبک بیان
۱۳	۲-۲. وسیله بیان
۱۳	۳. عناصر غیرکلامی
۱۳	۴. عناصر فرازبانی
۱۳	۵. عناصر زبانی
۱۳	۵-۱. عناصر آوایی
۱۵	۵-۲. عناصر دستوری
۱۵	۵-۳. عناصر واژگانی
۱۶	۵-۴. عناصر معنایی
۱۷	بررسی کتاب «دوره آموزش زبان فارسی» تألیف مهدی ضرغامیان از دیدگاه گزینش محتوا
۲۲	بررسی کتاب «آموزش زبان فارسی» تألیف یدالله ثمره از دیدگاه گزینش محتوا
۳۲	بررسی کتاب «زبان فارسی» تألیف احمد صفار مقدم از دیدگاه گزینش محتوا

۳۹	بررسی کتاب «درس فارسی برای فارسی‌آموزان خارجی» تألیف تقی پورنامداریان از دیدگاه گزینش محتوا
۴۱	بررسی کتاب «آموزش زبان فارسی به فارسی» تألیف محمد اشعری از دیدگاه گزینش محتوا
۴۲	بررسی کتاب «فارسی برای غیرفارسی‌زبانان» تألیف جلیل بانان صادقیان از دیدگاه گزینش محتوا
۴۵	بررسی کتاب «آموزش فارسی برای خارجیان» تألیف سیامک دارابی از دیدگاه گزینش محتوا
۴۶	بررسی کتاب «الفبانه» تألیف اداره کل آموزش و پرورش مدارس خارج از کشور از دیدگاه گزینش محتوا
۴۸	بررسی کتاب «فارسی در سفر» تألیف حسن اشرف‌الکتابی و مینا اشرف‌الکتابی از دیدگاه گزینش محتوا
۵۰	بررسی کتاب «الفارسیه للعرب» تألیف محمدعلی آذرشب از دیدگاه گزینش محتوا
۵۱	بررسی کتاب «modern Persian» تألیف simin Abrahams از دیدگاه گزینش محتوا
۵۳	بررسی کتاب «Persian self = taught» تألیف sheykh hasan از دیدگاه گزینش محتوا
۵۵	بررسی کتاب «learn Persian without drudgery» تألیف الف. جمشیدی پوراز دیدگاه گزینش محتوا
۵۸	خلاصه فصل اول
۵۸	نتیجه فصل اول
۶۲	فصل دوم: بررسی کتب آموزش زبان فارسی به خارجیان از دیدگاه سازماندهی محتوا
۶۳	۱-دسته‌بندی عناصر و مفاهیم زبانی
۶۳	۱-۱-دسته‌بندی آوایی
۶۴	۱-۲-دسته‌بندی دستوری
۶۴	۱-۳-دسته‌بندی واژگانی
۶۴	۱-۳-۱-تداعی معانی
۶۴	۱-۳-۲-باهم‌آیی
۶۴	۲-ارتباط عمودی محتوا
۶۴	۳-ارتباط افقی محتوا
۶۵	۳-۱- سازماندهی افقی محتوا بر اساس رویکرد مواد مجزا
۶۵	۳-۲- سازماندهی افقی محتوا بر اساس راهبرد تلفیق مواد درسی
۶۵	۴-اصول سازماندهی محتوا
۶۵	۴-۱-استمرار
۶۵	۴-۲-وحدت
۶۵	۴-۳-توالی
۶۵	۴-۳-۱-اصل توالی از ساده به مشکل

- ۶۶ ۲-۳-۴. توالی از جزء به کل
- ۶۶ ۳-۳-۴. توالی از کل به جزء
- ۶۶ ۴-۳-۴. توالی از معلوم به مجهول
- ۶۶ بررسی کتاب «دوره آموزش زبان فارسی» تألیف مهدی ضرغامیان از دیدگاه سازماندهی محتوا
- ۷۳ بررسی کتاب «آموزش زبان فارسی» تألیف یدالله ثمره از دیدگاه سازماندهی محتوا
- ۷۷ بررسی کتاب «زبان فارسی» تألیف احمد صفار مقدم از دیدگاه سازماندهی محتوا
- بررسی کتاب «درس فارسی برای فارسی آموزان خارجی» تألیف تقی پورنامداریان از دیدگاه سازماندهی محتوا
- ۸۳
- ۸۸ بررسی کتاب «آموزش زبان فارسی به فارسی» تألیف محمد اشعری از دیدگاه سازماندهی محتوا
- بررسی کتاب «فارسی برای غیرفارسی زبانان» تألیف جلیل بانان صادقیان از دیدگاه سازماندهی محتوا
- ۸۹
- ۹۱ بررسی کتاب «آموزش فارسی برای خارجیان» تألیف سیامک دارابی از دیدگاه سازماندهی محتوا
- بررسی کتاب «الفبانامه» تألیف اداره کل آموزش و پرورش مدارس خارج از کشور از دیدگاه سازماندهی محتوا
- ۹۲
- بررسی کتاب «فارسی در سفر» تألیف حسن اشرف الکتابی و مینا اشرف الکتابی از دیدگاه سازماندهی محتوا
- ۹۲
- ۹۳ بررسی کتاب «الفارسیه للعرب» تألیف محمدعلی آذرشب از دیدگاه سازماندهی محتوا
- ۹۴ بررسی کتاب «modern Persian» تألیف simin Abrahams از دیدگاه سازماندهی محتوا
- ۹۵ بررسی کتاب «Persian self = taught» تألیف sheykh hasan از دیدگاه سازماندهی محتوا
- بررسی کتاب «learn Persian without drudgery» تألیف الف. جمشیدی پوراز از دیدگاه سازماندهی محتوا
- ۹۶
- ۹۸ خلاصه فصل دوم
- ۹۸ نتیجه فصل دوم
- ۱۰۲ فصل سوم: بررسی کتب آموزش زبان فارسی به خارجیان از دیدگاه ارائه محتوا
- ۱۰۳ ۱. شیوه‌ها و متون زبان‌آموزی
- ۱۰۳ ۲. رسانه‌ها و ابزارهای زبان‌آموزی
- ۱۰۳ ۱-۲. رسانه‌های انسانی
- ۱۰۳ ۲-۲. رسانه‌های مکتوب
- ۱۰۳ ۲-۳. رسانه‌های شنیداری
- ۱۰۳ ۲-۴. رسانه‌های شنیداری-دیداری
- ۱۰۴ ۲-۵. وسایل کمک آموزشی

- ۱۰۴ ۳. ارزشیابی آموخته‌های زبان‌آموزان
- ۱۰۴ ۱-۳. ارزشیابی ورودی
- ۱۰۴ ۲-۳. ارزشیابی تکوینی
- ۱۰۴ ۳-۳. ارزشیابی تشخیصی
- ۱۰۴ ۴-۳. ارزشیابی تراکمی
- ۱۰۴ بررسی کتاب «دوره آموزش زبان فارسی» تألیف مهدی ضرغامیان از دیدگاه ارائه محتوا
- ۱۰۷ بررسی کتاب «آموزش زبان فارسی» تألیف یدالله ثمره از دیدگاه ارائه محتوا
- ۱۱۰ بررسی کتاب «زبان فارسی» تألیف احمد صفار مقدم از دیدگاه ارائه محتوا
- بررسی کتاب «درس فارسی برای فارسی‌آموزان خارجی» تألیف تقی پورنامداریان از دیدگاه ارائه محتوا
- ۱۱۲
- ۱۱۴ بررسی کتاب «آموزش زبان فارسی به فارسی» تألیف محمد اشعری از دیدگاه ارائه محتوا
- ۱۱۵ بررسی کتاب «فارسی برای غیرفارسی‌زبانان» تألیف جلیل بانان صادقیان از دیدگاه ارائه محتوا
- ۱۱۵ بررسی کتاب «آموزش فارسی برای خارجی‌ان» تألیف سیامک دارابی از دیدگاه ارائه محتوا
- بررسی کتاب «الفبانامه» تألیف اداره کل آموزش و پرورش مدارس خارج از کشور از دیدگاه ارائه محتوا
- ۱۱۶
- بررسی کتاب «فارسی در سفر» تألیف حسن اشرف‌الکتابی و مینا اشرف‌الکتابی از دیدگاه ارائه محتوا
- ۱۱۷
- ۱۱۷ بررسی کتاب «الفارسیه للعرب» تألیف محمدعلی آذرشب از دیدگاه ارائه محتوا
- ۱۱۸ بررسی کتاب «modern Persian» تألیف simin Abrahams از دیدگاه ارائه محتوا
- ۱۱۸ بررسی کتاب «Persian self = taught» تألیف sheykh hasan از دیدگاه ارائه محتوا
- بررسی کتاب «learn Persian without drudgery» تألیف الف. جمشیدی‌پور از دیدگاه ارائه محتوا
- ۱۱۹
- ۱۲۰ خلاصه فصل سوم
- ۱۲۰ نتیجه فصل سوم
- ۱۲۴ فصل چهارم: بررسی کتب آموزش زبان فارسی به خارجی‌ان از دیدگاه مهارت‌های زبانی
- ۱۲۵ مهارت‌های زبانی
- ۱۲۵ ۱. گوش دادن
- ۱۲۵ ۱-۱. بازشناسی شنیداری
- ۱۲۵ ۱-۱. شناسایی آوایی
- ۱۲۵ ۱-۱. آوانویسی
- ۱۲۵ ۲-۱. درک مطلب شنیداری

- ۱۲۵ ۲.صحت کردن
- ۱۲۵ ۲-۱. تلفظ
- ۱۲۶ ۲-۲. بیان شفاهی
- ۱۲۶ ۳.خواندن
- ۱۲۶ ۳-۱. بازشناسی دیداری
- ۱۲۶ ۳-۲. درک مطلب خواندنی
- ۱۲۶ ۴.نوشتن
- ۱۲۶ ۴-۱. توانایی نوشتن حروف الفبا(خط نویسی)
- ۱۲۷ ۴-۲. دانش ترکیب صحیح حروف(هجی کردن)
- ۱۲۷ ۴-۳. مهارت بیان خود از طریق کلمات نوشتاری(انشاء)
- ۱۲۷ ۴-۳-۱. تصرف در جمله
- ۱۲۷ ۴-۳-۲. جمله نویسی
- ۱۲۷ ۴-۳-۳. پاراگراف نویسی
- ۱۲۷ بررسی کتاب «دوره آموزش زبان فارسی» تألیف مهدی ضرغامیان از دیدگاه مهارت‌های زبانی
- ۱۳۴ بررسی کتاب «آموزش زبان فارسی» تألیف یدالله ثمره از دیدگاه مهارت‌های زبانی
- ۱۴۱ بررسی کتاب «زبان فارسی» تألیف احمد صفار مقدم از دیدگاه مهارت‌های زبانی
- بررسی کتاب «درس فارسی برای فارسی‌آموزان خارجی» تألیف تقی پورنامداریان از دیدگاه مهارت‌های زبانی
- ۱۴۴
- ۱۴۸ بررسی کتاب «آموزش زبان فارسی به فارسی» تألیف محمد اشعری از دیدگاه مهارت‌های زبانی
- بررسی کتاب «فارسی برای غیرفارسی‌زبانان» تألیف جلیل بانان صادقیان از دیدگاه مهارت‌های زبانی
- ۱۴۹
- ۱۵۰ بررسی کتاب «آموزش فارسی برای خارجی‌ان» تألیف سیامک دارابی از دیدگاه مهارت‌های زبانی
- بررسی کتاب «الفبانه» تألیف اداره کل آموزش و پرورش مدارس خارج از کشور از دیدگاه مهارت‌های زبانی
- ۱۵۱
- بررسی کتاب «فارسی در سفر» تألیف حسن اشرف‌الکتابی و مینا اشرف‌الکتابی از دیدگاه مهارت‌های زبانی
- ۱۵۲
- ۱۵۳ بررسی کتاب «الفارسیه للعرب» تألیف محمدعلی آذرشب از دیدگاه مهارت‌های زبانی
- ۱۵۴ بررسی کتاب «modern Persian» تألیف Simin Abrahams از دیدگاه مهارت‌های زبانی
- ۱۵۵ بررسی کتاب «Persian self = taught» تألیف sheykh hasan از دیدگاه مهارت‌های زبانی
- بررسی کتاب «learn Persian without drudgery» تألیف الف. جمشیدی پوراز دیدگاه مهارت‌های زبانی
- ۱۵۶

۱۵۸	خلاصه فصل چهارم
۱۵۸	نتیجه فصل چهارم
۱۶۲	فصل پنجم: بررسی کتب آموزش زبان فارسی به خارجیان از دیدگاه روش تدریس
۱۶۴	۱. روش دستور-ترجمه
۱۶۴	۲. روش مستقیم
۱۶۵	۳. روش التقاطی (به‌گزینی)
۱۶۵	۴. روش شنیداری-گفتاری
۱۶۶	۵. روش شناختی-عادتی
۱۶۷	۶. روش ارتباطی
۱۶۷	تحلیل روش‌های آموزش زبان فارسی به خارجیان
۱۷۱	خلاصه فصل پنجم
۱۷۱	نتیجه فصل پنجم
	فصل ششم: بررسی کتب آموزش زبان فارسی به خارجیان از دیدگاه آموزش زبان و عوامل فرهنگی
۱۷۲	
۱۷۳	زبان و فرهنگ
۱۷۴	آموزش زبان و عوامل فرهنگی
۱۷۶	زبان و ادبیات
۱۸۴	خلاصه فصل ششم
۱۸۴	نتیجه فصل ششم
۱۸۸	فصل هفتم: فرجام سخن
۱۸۹	فرجام سخن
۲۱۷	کتابنامه فارسی
۲۱۹	کتابنامه انگلیسی
۲۲۰	واژه‌نامه (فارسی-انگلیسی)
۲۲۱	واژه‌نامه (انگلیسی-فارسی)
۲۲۲	Abstract

قرن حاضر عصر برخورد فرهنگ‌ها و عصر ارتباطات است و زبان هر ملت عامل انتقال فرهنگ و اندیشه‌های آن ملت است. در این بین زبان فارسی به عنوان یکی از زبان‌های زنده جهان و با قدمتی دیرینه به عنوان زبان رسمی و معیار، محمل فرهنگ و تمدن ایران است. با توجه به شمار روزافزون علاقمندان به زبان فارسی در خارج از مرزهای کشور، اهمیت و توجه و تلاش بیشتر دست‌اندرکاران و مؤلفان و معلمان زبان فارسی برای اعتلای هر چه بیشتر در امر آموزش زبان فارسی روشن می‌شود. منابع و کتب آموزشی یکی از مهم‌ترین عوامل در امر آموزش یک زبان به شمار می‌رود. پس باید در تدوین و تألیف این کتب دقت لازم را به عمل آورد و از روش‌ها و نظرات دست‌اندرکاران و زبان‌شناسان و صاحب‌نظران امر سود جست تا بتوان در راه آموزش زبان فارسی به علاقمندان علمی‌تر و اصولی‌تر قدم برداشت.

درسال‌های اخیر مقالاتی در باب بررسی و نقد این متون منتشر شده است که حاکی از اهمیت موضوع است. از آنجایی که بررسی و ارزشیابی متون آموزش زبان فارسی به خارجیان می‌تواند گامی مؤثر و پرفایده برای توجه بیشتر در تألیف این کتاب‌ها باشد که آن نیز گامی در جهت رونق و گسترش فرهنگ و زبان فارسی در جهان است، پژوهش حاضر تلاشی است در بررسی و مرور کوتاهی بر متون آموزش زبان فارسی به خارجیان.

پژوهش حاضر پس از مطالعه و تحقیق در باب متون و کتاب‌های آموزش زبان فارسی در هفت فصل تدوین شده است. در هر فصل، متون آموزش زبان فارسی به خارجیان از دیدگاه خاصی مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است.

در فصل اول این متون از دیدگاه گزینش محتوا بررسی می‌گردد و بر اساس پنج شاخص: ملاک‌های گزینش محتوا (هدف، سطح و مدت آموزش)، شیوه بیان (سبک و وسیله بیان)، عناصر غیرکلامی، عناصر فرا زبانی و عناصر زبانی (عناصر آوایی، عناصر دستوری، عناصر واژگانی و عناصر معنایی) واکاوی می‌گردد.

در فصل دوم به بررسی متون آموزش زبان فارسی از دیدگاه سازماندهی محتوا پرداخته می‌شود و این متون بر اساس چهار شاخص: دسته‌بندی عناصر و مفاهیم زبانی (دسته‌بندی آوایی، دسته‌بندی دستوری، دسته‌بندی واژگانی)، ارتباط عمودی محتوا، ارتباط افقی محتوا، اصول سازماندهی محتوا (استمرار، وحدت و توالی) بررسی می‌شود.

در فصل سوم این متون از دیدگاه ارائه محتوا بر اساس سه شاخص: شیوه‌ها و متون زبان‌آموزی، رسانه‌ها و ابزارهای زبان‌آموزی (رسانه‌های انسانی، رسانه‌های مکتوب، رسانه‌های شنیداری، رسانه‌های شنیداری-دیداری و وسایل کمک آموزشی) و ارزشیابی آموخته‌های زبان‌آموزان (ارزشیابی ورودی، ارزشیابی تکوینی، ارزشیابی تشخیصی و ارزشیابی تراکمی) مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در فصل چهارم نیز این متون از دیدگاه مهارت‌های زبانی چهارگانه: گوش دادن (بازشناسی شنیداری و درک مطلب شنیداری)، صحبت کردن (تلفظ و بیان شفاهی)، خواندن (بازشناسی دیداری و درک مطلب خواندنی)، نوشتن (خط‌نویسی، هجی کردن و انشاء) مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

در فصل پنجم این متون از دیدگاه شش روش مهم‌تر در آموزش زبان فارسی به خارجیان بررسی می‌گردد. این شش روش عبارتند از: روش دستور-ترجمه، روش مستقیم، روش التقاطی، روش شنیداری-گفتاری، روش شناختی-عاداتی و روش ارتباطی است. در این فصل بهترین روش در آموزش زبان فارسی به خارجیان معرفی می‌شود، هرچند که یادآور می‌گردد که انتخاب یک روش مناسب برای تدریس به عوامل گوناگونی مانند: انگیزه، سن زبان‌آموز، شخصیت زبان‌آموز، محیط و اجتماعی که زبان‌آموز در آنجا بزرگ شده است، زبان مادری زبان‌آموز، امکانات آموزشی و ... بستگی دارد.

و در فصل ششم این متون از دیدگاه آموزش زبان و عوامل فرهنگی مؤثر در آن بررسی می‌گردد و نتیجه حاصل از این بررسی این است که عوامل فرهنگی بخش مهمی از آموزش زبان را شامل می‌شوند که بدون آنها کار آموزش زبان کامل نخواهد بود و چه بسا مشکلات و سوءتفاهمات بسیاری را باعث شود.

در پایان هر فصل، خلاصه آن فصل و نیز نتایج حاصل در چند سطر ارائه می‌گردد. در فصل هفتم نیز نتایج حاصل از شش فصل قبل با عنوان «فرجام سخن» گنجانده شده است که در این فصل نتایج به دست آمده از این پژوهش بررسی می‌گردد.

این پژوهش می‌تواند مورد استفاده معلمان، مؤلفان، زبان‌آموزان زبان فارسی و تمامی علاقمندان به زبان فارسی و آموزش آن باشد. مهم‌ترین اهداف تدوین این پژوهش، بررسی روش‌ها و متون آموزش زبان فارسی به خارجیان، شناخت کتب و ابزار و تسهیلات آموزشی در آموزش زبان فارسی به خارجیان است. از این رو پژوهش حاضر با توفیق و مدد خداوند متعال به انجام رسید. امید است این پژوهش که روش‌ها و راهکارهای علمی در تدوین و آموزش زبان فارسی به خارجیان را در اختیار خوانندگان قرار می‌دهد، از این رهگذر افق‌های تازه‌ای را به دست‌اندرکاران زبان‌آموزی بنمایاند؛ باشد که گرهی هر چند کوچک از کار آموزش زبان فارسی به خارجیان گشاده شود.

در پایان از همه دوستان، علاقمندان و به خصوص از اساتید بزرگوارم که در انجام این تحقیق همواره از نظرات، پیشنهادات و دانش ایشان بهره بردم صمیمانه سپاسگزارم و سلامت و موفقیت ایشان را از باری تعالی مسألت می‌کنم.

والحمد لله رب العالمین

زهره حیدری

شهریور ماه ۱۳۹۰

بیان مسأله و سؤال‌های اصلی تحقیق

زبان فارسی که محمل فرهنگ و تمدن ایران است به عنوان زبان رسمی و معیار می‌تواند مفاهیم ادبی و فرهنگی و علمی و فلسفی و... را به جهانیان بشناساند. بنابراین لازم است ابتدا روش‌های آموزش زبان را مرور کنیم و نیز لازم است از روش‌ها و فنون علمی و کاربردی آموزش زبان فارسی و همچنین شیوه‌های امروزی و چندرسانه‌ای زبان‌آموزی بهره ببریم و بدانیم که بهره‌گیری از امکانات و تسهیلات و تکنولوژی آموزش، راه زبان‌آموزی را هموارتر، آسان‌تر و جذاب‌تر می‌سازد. بر این اساس سؤالات زیر مطرح می‌شود:

۱. آیا شیوه‌ها و متون کنونی آموزش زبان فارسی به خارجیان مؤثر و ثمربخش است؟

۲. روش‌های آموزش زبان فارسی به خارجیان چگونه است؟

۳. تألیف کتب آموزش زبان فارسی و برنامه‌ریزی چندرسانه‌ای و تحت‌وب و راه‌اندازی و مدیریت وب‌سایت‌های آموزش زبان فارسی تا چه اندازه مورد توجه برنامه‌ریزان و متولیان امر است؟

پیشینه تحقیق

تاکنون در مورد نقد و بررسی متون آموزش زبان فارسی کارهایی انجام شده است هر چند جای خالی تحقیقات کاربردی‌تر مشخص است. چند مقاله در این زمینه موجود است که البته خلاصه و کلی به آن پرداخته شده است. مانند: مقاله نقدی بر شیوه‌ها و متون آموزش زبان و ادبیات فارسی به خارجیان (دکتر حسن بساک)، نقد و بررسی منابع موجود در زمینه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان (دکتر محمدرضا پهلوان‌نژاد)، که در مجموعه مقالات ششمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی دی ماه ۱۳۸۷ به چاپ رسیده است. در مورد روش‌های آموزش زبان فارسی نیز کتاب‌هایی موجود است، مثل: روش تدریس زبان فارسی تألیف دکتر بهمن زندی، روش‌های آموزش زبان و مسائل زبان‌شناسی تألیف گروه زبان‌شناسی کاربردی، زبان‌آموزی تألیف دکتر بهمن زندی.

ضرورت انجام تحقیق

از آنجا که متون آموزش زبان فارسی نقش مهمی در آموزش زبان فارسی دارد، این پژوهش در نظر دارد نخست متون و شیوه‌های آموزش زبان فارسی را بررسی نماید و سپس راهکارهای علمی و

عملی به همراه متون متناسب با حال و هوای زبان فارسی برای تشویق فارسی‌آموزان خارجی به زبان و فرهنگ و ادب فارسی ارائه دهد.

هدف‌ها

۱. بررسی روش‌ها و متون آموزش زبان فارسی به خارجیان.
۲. بررسی روش‌های آموزش زبان فارسی به خارجیان.
۳. شناخت کتب و ابزار و تسهیلات آموزشی در آموزش زبان فارسی به خارجیان.

روش انجام تحقیق

روش انجام این تحقیق روش نظری و تحلیلی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای است. در این پژوهش مراحل بررسی کار در هفت فصل به طور خلاصه توضیح داده می‌شود و سپس متون آموزش زبان فارسی به خارجیان بر اساس آن بررسی و ارزیابی می‌شود. در انتهای هر فصل، خلاصه و نتیجه آن فصل آمده است. در پایان پژوهش نیز در فصل هفتم، نتیجه کلی از این شش فصل ارائه می‌شود و بهترین متون و روش‌ها برای آموزش زبان فارسی به خارجیان معرفی می‌گردد.

مروری بر فصول پایان‌نامه

این پژوهش در هفت فصل تنظیم شده است که عبارتند از:

فصل اول: بررسی منابع آموزش زبان فارسی به خارجیان از دیدگاه گزینش محتوا

فصل دوم: بررسی منابع آموزش زبان فارسی به خارجیان از دیدگاه سازماندهی محتوا

فصل سوم: بررسی منابع آموزش زبان فارسی به خارجیان از دیدگاه ارائه محتوا

فصل چهارم: بررسی منابع آموزش زبان فارسی به خارجیان از دیدگاه مهارت‌های زبانی

فصل پنجم: بررسی منابع آموزش زبان فارسی به خارجیان از دیدگاه روش تدریس

فصل ششم: بررسی منابع آموزش زبان فارسی به خارجیان از دیدگاه آموزش زبان و عوامل فرهنگی

فصل هفتم: فرجام سخن

در هر فصل پس از توضیح مراحل بررسی کار، سیزده کتاب آموزش زبان فارسی به خارجیان بر اساس آن بررسی و مرور می‌گردد. لازم به ذکر است که در مورد چند کتاب مهم‌تر شامل کتاب‌های «دوره آموزش زبان فارسی» تألیف مهدی ضرغامیان، «آموزش زبان فارسی» تألیف یدالله ثمره، «زبان

فارسی» تألیف احمد صفار مقدم و «درس فارسی برای فارسی‌آموزان خارجی» تألیف تقی پورنامداریان، توضیح و واکاوی بیشتر همراه با نمونه‌هایی از این متون ارائه شده است و برای جلوگیری از گستردگی و حجم کار از آوردن نمونه در مورد سایر کتاب‌ها صرف‌نظر شده است. در پایان هر فصل پس از خلاصه‌ای از آن فصل، نتیجه کار گنجانده شده است. در خاتمه پژوهش نیز فصلی با عنوان فرجام سخن (نتیجه) از این شش فصل خواهیم داشت.

زبان فارسی

از دیدگاه اغلب زبان‌شناسان زبان نظامی است که از نمادهای آوایی و قراردادی ساخته شده و به وسیله آن اعضای یک گروه اجتماعی همکاری می‌کنند. ولی چامسکی در کتاب ساخت‌های نحوی نگاهی دیگر به زبان دارد. او زبان را مجموعه‌ای (محدود یا نامحدود) از جمله‌ها می‌داند که از نظر طول محدود هستند و از مجموعه‌ای از عناصر محدود تشکیل شده است. اما از دیدگاه کاربردی و عینی، زبان ویژگی‌های زیر را دارد: قراردادی بودن، عدم وابستگی، ساخت چندگانه و نوزایی. (فضیلت، ۱۳۸۵: ۱۱ و ۱۲)

به هنگام بررسی تاریخ زبان، مسئله به صورت دیگری است. ما نمی‌توانیم بگوئیم که زبان در چه زمانی پیدا شده و نخستین زبان کدام است و دقیقاً علل تغییرات زبانی کدام است. برای ما مشخص است که انسان اجتماعی، محتاج زبان بوده و زبان نیز می‌بایست با اندکی تخمین و احتمال، همزمان با اجتماعی شدن انسان پدید آمده باشد. بنابراین قدمت زبان می‌بایست به بیش از یک میلیون سال برسد، در حالی که آنچه برای کشف چنین ناشناخته‌ای در اختیار ماست، مدارک مکتوبی است که بیش از ده هزار سال قدمت ندارد. بدین ترتیب ما مطالعه زبان را از دیدگاه تاریخی، از زمانی می‌توانیم آغاز کنیم که زبان به صورت امروزی خود درآمده است. (صفوی، ۱۳۶۷: ۹ و ۱۰)

زبان فارسی کنونی یا فارسی دری از شاخه‌های زبان‌های ایرانی است و زبان‌های ایرانی خود شعبه‌ایست از زبان‌های هندوایرانی یا آریائی که خود بخشی است از خانواده بزرگ هندواروپایی. زبان‌های ایرانی را از لحاظ تاریخی می‌توان به سه شعبه عمده تقسیم کرد: الف) زبان‌های ایرانی کهن، ب) زبان‌های ایرانی میانه و ج) زبان‌های ایرانی کنونی.

زبان‌های ایرانی کهن که پیش از اشکانیان یعنی در زمان مادی‌ها و هخامنشیان رواج داشته عبارت بودند از: مادی، پارسی باستان، اوستایی، سکائی، سغدی کهن، ختنی کهن و خوارزمی کهن.

آغاز زبان‌های ایرانی میانه به درستی روشن نیست و ممکن است به آخر عهد هخامنشیان برسد و عبارتند از اول: پارتی یا پهلوی اشکانی که خود شامل پارتی اصلی و مانوی است. دوم: پارسی میانه یا پهلوی که از پارسی باستان مشتق شده و احتمالاً ریشه فارسی دری کنونی است و زبان رسمی ایران در دوره سامانی بوده است و آثار مختلفی از آن بر جای مانده است. سوم: سغدی میانه که در سغد و شهرهای آن سمرقند و بخارا رایج بوده است. چهارم: ختنی میانه و پنجم: خوارزمی میانه.

زبان‌های ایرانی کنونی شامل: فارسی نو یا فارسی دری یا فارسی کنونی، آسی، پشتو یا پختو، بلوچی و کردی است.

بنابراین سه نوع زبان ایرانی (ایرانی کهن، میانه و کنونی) و سه نوع زبان فارسی (فارسی باستان، میانه یا پهلوی و فارسی نو یا دری) داریم. (فرشیدورد، ۱۳۸۷: تلخیص ۳۳-۳۱)

عناصر اصلی زبان فارسی

زبان فارسی مانند هر زبانی با زبان‌های دیگر درآمیخته و لغت‌هایی را از آنها وام و عاریه گرفته است. بعضی از این زبان‌ها با زبان فارسی هم‌ریشه و خویشاوند و برخی به کلی با آن بیگانه هستند. زبان‌های خویشاوند با فارسی که لغت‌هایی از آنها وارد زبان فارسی شده است عبارتند از: دری قدیم، پهلوی، پارتی، هندی، سانسکریت، سغدی، ختنی و خوارزمی.

زبان‌های غیرخویشاوند با فارسی که به این زبان لغت وام داده‌اند عبارتند از: عربی، ترکی، مغولی و لغت‌های فرنگی دیگر مانند: انگلیسی، فرانسوی و روسی. (فرشیدورد، ۱۳۸۷: تلخیص ۳۴)

آموزش الکترونیکی زبان فارسی

آموزش الکترونیکی (e-learning) یکی از روش‌های آموزش است که بر پایه فناوری اطلاعاتی و ارتباطی بنا شده است و در این نوع آموزش از ابزارهای الکترونیکی اعم از شنیداری، شنیداری-دیداری، رایانه‌ای،... برای یادگیری و آموزش استفاده می‌شود.

تاکنون در آموزش زبان فارسی بجز یک مورد در سایت [www. Persian-language.org](http://www.Persian-language.org) با عنوان «آموزش آن‌لاین زبان فارسی» موردی وجود ندارد. در این برنامه به آموزش زبان فارسی پرداخته شده است. این برنامه شامل چهار کتاب است که در هرکتاب شانزده درس به همراه تمرین گنجانده شده است.